

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สถาบันอุดมศึกษามีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ เพื่อการสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ จะใช้ความเป็นเลิศทางวิชาการพัฒนาบุคคล ให้บริการทางวิชาการเพื่อประโยชน์ของสังคมและมนุษยชาติ (วิจิตร ศรีสอาน. 2518: 13) ภารกิจในการพัฒนาบุคคลเห็นได้ชัดเจนในทุกสถาบันที่มีการกำหนดจุดมุ่งหมาย หลักสูตร การเรียนการสอน การประเมินผล การวิจัย การบริการวิชาการ ทานุบำรุงศิลปะวัฒนธรรม การจัดกิจกรรม ตลอดจนสร้างบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่มุ่งให้นักศึกษาได้พัฒนาและแสวงหาเอกลักษณ์ของตน การที่นักศึกษาจะพัฒนาได้มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับองค์ประกอบทั้งหลายของสถาบันและที่สำคัญที่สุดคือตัวนักศึกษาเอง ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ศึกษาเอกสารตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1. ลักษณะของนักศึกษามหาวิทยาลัยทั่วไป
2. ลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์
3. หลักการในการพัฒนานักศึกษาให้เป็นบัณฑิตที่พึงประสงค์
4. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนานักศึกษา

ลักษณะของนักศึกษามหาวิทยาลัยทั่วไป

คำว่า "นักศึกษา" ไม่มีในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 มีแต่คำว่า "นิสิต" ซึ่งพจนานุกรมดังกล่าวได้ให้ความหมายไว้ว่า "ศิษย์ที่เล่าเรียนอยู่ในสำนัก, ผู้อาศัย, นักศึกษามหาวิทยาลัยก่อนได้รับปริญญา" ในประเทศไทยมีคำที่เรียกผู้เรียนในสถาบันอุดมศึกษาอยู่ 2 คำ คือ "นิสิต" กับ "นักศึกษา" ซึ่ง (วัลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา. 2530: 24-25) ได้กล่าวถึงความเป็นมาของศัพท์ทั้ง 2 คำนี้ ว่า จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกในประเทศไทย เรียกผู้ที่ศึกษานสถาบันนี้ว่า "นิสิต" ซึ่งมีความหมาย "เป็นผู้นั่งแล้วเป็นประจักษ์" คือผู้มาศึกษาหาความรู้เป็นประจักษ์ ต่อมามีการตั้งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองเป็นมหาวิทยาลัยเปิดเมื่อปี พ.ศ. 2477 ได้เรียกผู้ศึกษานสถาบันนี้ว่า "นักศึกษา" โดยให้นักศึกษาเล่าเรียนเองจนถึงเวลาสอบก็มาสอบ และทบวงมหาวิทยาลัยได้เปิดมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เช่น มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และอื่น ๆ จึงเรียกผู้ที่เรียนในสถาบันการศึกษาเหล่านี้ว่า "นักศึกษา" ซึ่งตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า "College student" หรือ "University student"

โดยทั่วไป นักศึกษานิสิตบัณฑิตศึกษามักเป็นผู้ที่อยู่วัยรุ่นตอนปลาย ซึ่ง (ทองเรียน อมรัชกุล. 2525: 25) กล่าวว่า เป็นวัยที่กำลังเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ บุคคลในวัยนี้มักมีอาการอ่อนไหว และในขณะที่เดียวกันก็มีความอยากรู้อยากเห็น อยากรทดลองสิ่งแปลกใหม่ มีความคิดคำนึงค่อนข้างเพื่อฝัน และพร้อมที่จะยอมรับอุดมการณ์ที่ตน เชื่อถือ ในทางจิตวิทยาถือว่าวัยนี้เป็นวัยที่กำลังแสวงหาเอกลักษณ์ (Identity) ของตนเอง ซึ่งตรงกับ (แพทย์หญิงรัชณี ฉลองเกื้อกุล 2538: 19) ได้กล่าวว่า การพัฒนาการของวัยรุ่นนั้น เด็กหญิงจะพัฒนาเร็วกว่าเด็กชาย 2 ปี ซึ่งการเข้าสู่วัยรุ่นขึ้นอยู่กับตัวเด็กเอง ด้วยว่าช้าหรือเร็ว เช่นเด็กที่มีการศึกษาหรืออาศัยอยู่ในเมือง ก็จะใช้เวลาเป็นวัยรุ่นนานกว่าเด็กที่อยู่ในชนบทและไม่ได้เรียนหนังสือ พร้อมกันนั้นเด็กที่เปลี่ยนเป็นวัยรุ่นก็จะมีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านสรีรวิทยา อารมณ์จิตใจ และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เพราะเขาจะเตรียมพร้อมเมื่อเป็นผู้ใหญ่ ซึ่งการพัฒนาทั้ง 3 อย่างอาจเกิดขึ้นมาพร้อมกันก็ได้ โดยการเป็นวัยรุ่นจะแบ่งออกเป็น 3 ช่วง คือ วัยรุ่นตอนต้น อายุระหว่าง 11 - 14 ปี วัยรุ่นตอนกลาง 14 - 17 ปี และวัยรุ่นตอนปลาย 17 - 20 ปี

การเปลี่ยนแปลงทางด้านสรีรวิทยานั้นก็จะมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย จะเปลี่ยนแปลงของฮอร์โมน สรีระ และลักษณะทางเพศ ซึ่งบางครั้งก็จะแสดงอาการก้าวร้าว ซึ่งเป็นผลมาจากฮอร์โมน การเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจและอารมณ์นั้นวัยรุ่นจะสนใจเรื่องตัวเองมากขึ้น มีความต้องการเป็นอิสระ ต้องการทำอะไรได้ด้วยตนเอง และจะหันไปหาความช่วยเหลือจากคนนอกครอบครัวมากขึ้น นอกจากนี้อารมณ์ของผู้ที่อยู่ในช่วงวัยรุ่นก็สับสน อารมณ์เปลี่ยนแปลงง่ายเกิดความกลัว และความกังวลเพราะการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย และในช่วงวัยรุ่นที่จะเกิดการค้นหาเอกลักษณ์ของตัวเอง ซึ่งบางครั้งเขาอาจเลือกมาจากแบบอย่างที่เขาเห็น และท้ายสุดวัยรุ่นจะมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม คือ เริ่มออกห่างจากบ้านเข้าสู่สังคม ซึ่งการคบเพื่อนจะทำให้เขารู้สึกเข้มแข็ง มีความมั่นใจ และมีอำนาจมากขึ้น ดังนั้นวัยรุ่นมักทำตามแบบเพื่อนเพื่อให้เพื่อนยอมรับ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยต่างประเทศ (วัลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา. 2530: 41-45; อ้างอิงมาจาก Kauffman. 1968: 19-21) ได้ประมวลลักษณะนักศึกษามหาวิทยาลัยไว้ 6 ลักษณะ ดังนี้

1. ผู้ที่เข้ามาแสวงหาความรู้และมุ่งมั่น ตกลงปลงใจในสาขาวิชาใดวิชาหนึ่ง ซึ่งเขามีความเชื่อถือในศาสตร์นั้น ๆ นักศึกษาอยากจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตจริงกับวิชาที่เรียน แต่มักจะผิดหวังเพราะไม่ได้พบเช่นนั้น
2. ต้องการแสวงหาความมั่นคงทางสังคม เพราะบางครั้งเมื่อเข้ามาในมหาวิทยาลัยก็เกิดความรู้เหมือนคนหลงทาง การที่เข้ามาในมหาวิทยาลัยเพราะเขาคิดว่าเขาเห็นที่ที่ทำได้คลายความสัมพันธ์ใกล้ชิดทางบ้าน พยายามหาทางห่างทางบ้านโดยต้องการอิสระ จึงต้องการคนที่จะช่วยสนองความต้องการทางจิต หากคนที่ถูกใจเป็นเพื่อน
3. เป็นคนมีอุดมคติและใจดี แต่บางครั้งสิ่งแวดล้อมภายในมหาวิทยาลัย ก็ทำลายอุดมคตินั้นเสีย เขาอยากที่จะช่วยคนอื่นและสนใจปัญหาของสังคม ซึ่งงานด้านนี้ในมหาวิทยาลัยจะไม่ได้ไปถึงหรือเห็นความต้องการของเขา จึงไม่ได้คอยช่วยจัดประสบการณ์ หรือเปิดโอกาสให้เขาได้ทดลองทำงานที่ใช้วิชาการที่เรียนอยู่ในห้องเรียนกับชีวิตประจำวัน
4. มีความกระตือรือร้นที่จะเรียน แต่เพราะว่ามีสิ่งยั่วยุรอบด้านที่ผลักดันให้หันทิศทางไปทางอื่น กิจกรรมต่าง ๆ สนุกสนานกว่า ไม่ต้องกังวล เคียดแค้นร้อนใจและได้รับการบีบคั้นจากการเรียน นักศึกษาบางคนอาจตั้งความหวังในการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษาไว้สูงมาก เมื่อเข้ามาศึกษาแล้วไม่เป็นไปตามที่คาดหวังก็รู้สึกเสียใจและผิดหวังมาก จึงต้องหันความสนใจไปสู่ด้านอื่น ๆ ซึ่งบางครั้งอาจจะนำไปสู่ปัญหาการเล่นการพนันและการติดยาเสพติด ซึ่งจะเป็นผลร้ายต่อตัวเอง สังคมและประเทศชาติ
5. ต้องการค้นพบตนเอง นักศึกษาต้องการความเป็นตัวของตัวเอง แต่ส่วนใหญ่มักจะไม่พอใจในความปรารถนาและทุกสิ่งในตัวเองนัก นอกจากนี้การเรียนในระดับอุดมศึกษา สาขาวิชาบางประเภทไม่ได้ช่วยให้นักศึกษาได้ค้นพบความสามารถของตนเอง บางครั้งทำให้ นักศึกษาเข้าใจคิดว่าตนเองร้องมาก เพราะเพียงสาเหตุจากการสอบไล่ตกเพียง 1 วิชาเท่านั้น จึงเป็นเหตุให้ไม่สามารถพัฒนาความสามารถด้านอื่น ๆ ขึ้นมาได้เลย
6. มีความขัดแย้งและมีความรู้สึกรู้สีกที่เป็นปฏิปักษ์ต่อการบริหาร ลักษณะของนักศึกษาด้านนี้อาจเปลี่ยนไป ในบางมหาวิทยาลัยที่เปิดโอกาสให้นักศึกษามีส่วนร่วมในการตัดสินใจของมหาวิทยาลัย บ้างโดยการมีนักศึกษาตัวแทนที่มีส่วนร่วมในการบริหารจะทำให้เขาได้รับข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องขึ้น เพราะเขาเชื่อว่า ผู้แทนของเขาต้องมีความรักดีต่อกัน ดังนั้นข้อมูลที่ไต่ถามย่อมมีความเที่ยงตรงและสิ่งที่ตัวแทนของเขาทำย่อมตอบสนองความต้องการของพวกเขาได้อย่างดี

ลักษณะโดยทั่วไปของวัยรุ่นอายุประมาณ 17 - 21 ปี ในแต่ละทศวรรษคงไม่เปลี่ยนแปลงไปมาก แต่ความกดดันทางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองอาจทำให้นักศึกษามีลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปได้ นักศึกษานปี พ.ศ. 2512-2517 อาจจะมีลักษณะก้าวร้าว กระตือรือร้นในการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเมืองมากกว่านักศึกษานปัจจุบันและสอดคล้องกับ (ทองเรียน อมรัชกุล. 2525 : 39-40) ได้สรุปลักษณะนักศึกษาระดับชั้นปีไว้ดังนี้คือ

นักศึกษาชั้นปีที่ 1 คือ พวกที่เข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยเพื่อหวังความสำเร็จในเชิงวิชาการ สนใจการศึกษาหาความรู้ความคิดต่าง ๆ ต้องการเข้าใจตนเอง (Self-Understanding) เข้าใจปัญหาของโลก รวมทั้งแสวงหาเอกลักษณ์ของตน แสวงหาฐานะส่วนตัว มีความเป็นมิตร ผูกพันอยู่กับเพื่อนและชอบรวมอยู่ในกลุ่มเป็นผู้มีมนุษยธรรม เรียบร้อย ให้ความสำคัญครองเห็นอกเห็นใจผู้อื่น

นักศึกษาชั้นปีที่ 2 ส่วนใหญ่แล้วนักศึกษาพวกนี้มักจะมีเกิดความไม่พอใจมหาวิทยาลัย แต่ในบางกรณีนักศึกษาก็เพียงแต่จะมีความเบื่อและรู้สึกเฉย ๆ ไม่ยินดียินร้ายต่อสภาพทั่วไปของมหาวิทยาลัย ทั้งนี้ก็เพราะพวกที่ถูกทอดทิ้งและไม่ได้รับการเอาใจใส่ จนกระทั่งนักศึกษาเกิดความรู้สึกเองขึ้นมาว่าตนเองเป็นคนขาดความรับผิดชอบ ดังนั้นทางออกของนักศึกษาเหล่านี้คือการริเริ่มสร้างความเป็นแบบแผนของกลุ่มย่อยขึ้นมาจนเกิดเป็นวัฒนธรรมเพื่อนฝูงขึ้น (Peer culture)

นักศึกษาชั้นปีที่ 3 สืบเนื่องมาจากความเป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 2 มาแต่เดิมนักศึกษาชั้นปีที่ 3 จะมีวัฒนธรรม และความเป็นอยู่ของตนเองเป็นเอกลักษณ์เฉพาะในลักษณะที่สูงมาก จะมีความคิดเห็นแตกแยกออกไปอย่างมาก กล่าวคือ มีความคิดเดียวกันเป็นส่วนใหญ่ มีค่านิยมคล้ายคลึงกัน และทุกคนจะมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ มีลักษณะที่คล้ายกับนักศึกษาชั้นปีที่ 2 คือ มีความไม่พอใจมหาวิทยาลัยในด้านต่าง ๆ รวมทั้งวิพากษ์วิจารณ์มหาวิทยาลัยอย่างรุนแรง

นักศึกษาชั้นปีที่ 4 นักศึกษาพวกนี้มีแนวโน้มที่จะหันความสนใจออกไปจากมหาวิทยาลัย เขาจะเข้ามามีส่วนร่วมกับการต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย เริ่มตั้งแต่สนใจวัฒนธรรมและความเป็นอยู่ของนักศึกษา (student culture) รวมทั้งไม่ยอมรับระเบียบประเพณีของนักศึกษาตนเอง โดยส่วนใหญ่จะสนใจเรื่องส่วนตัว เฉพาะอย่างยิ่งชีวิตภายหลังสำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยในระดับปริญญาตรีไปแล้ว

และจากผลการวิจัยที่ศึกษาสภาพนักศึกษาในมหาวิทยาลัยของสหรัฐมีลักษณะที่ใกล้เคียงกับสภาพนักศึกษานับปัจจุบันของประเทศไทย คือ

นักศึกษาชั้นปีที่ 1 รู้สึกตื่นเต้น สนใจต่อทุก ๆ สิ่งรอบด้าน ว่าจะจะเป็นกิจกรรมการเรียนหรือกิจกรรมสังคมนามหาวิทยาลัยที่เขาอยากเรียน มีความตั้งใจในการศึกษา และอยากปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมมหาวิทยาลัย พร้อมทั้งจะสนิทสนมและเชื่อฟังคำสั่งสอนของอาจารย์

นักศึกษาชั้นปีที่ 2 เขามักค่อยพอใจครูบาอาจารย์ เริ่มมีความคิดเห็นขัดแย้งและเป็นปฏิปักษ์ต่อมหาวิทยาลัย มีความรู้สึกว่าคุณเองเป็นผู้ใหญ่ขึ้น

นักศึกษาชั้นปีที่ 3 เขามักจะสงบเงียบชอบอยู่กับกลุ่มเพื่อน ๆ ของเขามากกว่ามีความเฉยเมยต่อสังคมมหาวิทยาลัยและต่อการเรียน อาจมีความคิดที่จะเริ่มมีเพื่อนต่างเพศที่สนิทพอจะเป็นคู่รักต่อไปได้

นักศึกษาชั้นปีที่ 4 เขาจะไม่ค่อยยุ่งเกี่ยวกับมหาวิทยาลัย ส่วนใหญ่มักจะเริ่มสนใจเรื่องเกี่ยวกับการงานการศึกษาต่อและความก้าวหน้าในอนาคต

ลักษณะพิเศษของนักศึกษา นักศึกษามีลักษณะพิเศษ คือมีความกระตือรือร้นและสนใจงานสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ เขากลับมาได้ที่จะเห็นสภาพความไม่ถูกต้องหรือความไม่ยุติธรรมในสังคม ชีวิตของเขาเป็นอิสระที่จะคิดและแสดงออก ดังนั้นจึงทนมาได้ดีที่เห็นข้อผิดพลาดของผู้ใหญ่ และมีการดำเนินการแก้ไขที่ล่าช้า สภาพความขัดแย้งและข้อบกพร่องในสังคมที่เขาเห็น ทำให้ปีบค้นจิตใจและเป็นแรงกระตุ้นทำให้อยากต่อสู้เพื่อจะเรียกร้องงานสิ่งที่ถูกต้อง

สังคมมหาวิทยาลัยในเมืองไทยมักไม่สนใจว่านักศึกษามีความต้องการพัฒนาตนเองอย่างไร เพราะถือว่านักศึกษามีหน้าที่เรียนอย่างเดียว ที่จริงถ้าเรารู้ว่านักศึกษาต้องการอะไร อาจทำให้ผู้บริหารและคณาจารย์ช่วยกันปรับพฤติกรรมของนักศึกษาหรือปรับการเรียนการสอนให้เข้ากันได้ดียิ่งขึ้น เช่น นักศึกษาอยากจะทำรายวิชาว่าความสัมพันธ์ของวิชาที่อาจารย์สอนต่อสังคมหรือชีวิตประจำวันอย่างไร อาจารย์ก็ควรเน้นและอธิบายให้นักศึกษาเข้าใจก่อนที่จะให้สาระวิชานั้น ๆ

มีการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความต้องการพัฒนาของนักศึกษาไว้ คือ

1. นักศึกษาต้องการให้คนอื่นเป็นแรงบันดาลใจและเป็นจริงตามความสามารถของเขาใน

โลกมหาวิทยาลัยและโลกกว้าง

2. เขาต้องการที่ก้าวไปถึงจุดที่เขามองเห็นโครงสร้างและความสัมพันธ์ใกล้ชิดของความรู้

ที่เรียน อันจะทำให้เขาสามารถสร้างความคิดและการตัดสินใจได้ด้วยตนเอง

3. เขาต้องการเห็นความสัมพันธ์สอดคล้องของการศึกษาระดับสูงกับคุณภาพของชีวิต

นอกจากนั้นนักศึกษายังมีความต้องการให้การเรียนของเขาสัมพันธ์กับสภาพความเป็นจริงของสังคม เขาต้องการให้สังคมอุดมศึกษายอมรับความคิดเห็นและการกระทำของเขา เพื่อให้เกิดความมั่นใจในการเรียนรู้

นักศึกษามีความต้องการที่จะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจต่าง ๆ อันกระทบกระเทือนการดำเนินงานและการบริหารมหาวิทยาลัย ทั้งนี้เพราะคิดว่าเขามีส่วนสำคัญในการที่จะได้ข้อมูลที่ถูกต้อง และสามารถให้เหตุผลที่สอดคล้องและตรงต่อความเป็นจริงแก่มหาวิทยาลัยได้

ความต้องการดังกล่าวเป็นความต้องการที่สำคัญและมีผลไปถึงการจัดระบบการบริหาร ตลอดจนการเรียนการสอน ให้นักศึกษารับความต้องการให้เข้าระบบหรือปรับระบบให้เข้ากับความต้องการของนักศึกษากันแล้วแต่เหตุผล และความเหมาะสมในการพิจารณาดำเนินงานเหล่านั้น

ลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์

จุดมุ่งหมายของการให้การศึกษาระดับอุดมศึกษาควรจะเป็นการเสริมสร้างและผลิตบุคคลชั้นมัธยมองของชาติ บุคคลเหล่านั้นควรจะเป็นบุคคลซึ่งมีบุคลิกภาพความสามารถเป็นผู้นำได้ ซึ่งควรประกอบด้วยคุณสมบัติสำคัญ ๆ อย่างน้อย 3 ประการ คือ เป็นผู้มีความรู้ดี มีระดับสติปัญญาดี และมีความสามารถในการปรับตัวดี (ชวาล แพรัตกุล, 2526: 137) จากจุดมุ่งหมายดังกล่าว จะเห็นว่าปัจจุบันยังมีผู้ที่เกี่ยวข้องกับนักศึกษาจากวงวนไม่น้อยยิ่งไม่เข้าใจธรรมชาติของนักศึกษา ไม่เข้าใจนโยบายและความมุ่งหมายของการให้การศึกษาระดับอุดมศึกษา ซึ่งเป็นอุปสรรคในการพัฒนานักศึกษาให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของสถาบันที่ตั้งไว้ จึงเป็นหน้าที่ของมหาวิทยาลัยที่จะต้องทำผู้ที่อยู่ในสถาบันมีความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับภารกิจของสถาบันอุดมศึกษาในการพัฒนานักศึกษา การจัดประสบการณ์ให้นักศึกษาได้เกิดการพัฒนานั้น (วิธภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา, 2530: 14) กล่าวไว้ว่า

ผู้บริหารจำเป็นต้องรู้และเข้าใจสถานภาพภูมิหลังทางเศรษฐกิจและสังคม สภาพแวดล้อม และ
ธรรมชาติของนักศึกษา เพื่อจัดบรรยากาศทางวิชาการ การบริหารบริการให้สอดคล้องกับผู้เรียน
ต้องสร้างความเข้าใจเพื่อลดแรงปะทะความขัดแย้งต่าง ๆ และต้องเข้าใจความต้องการและ
ความคาดหวังของนักศึกษา เศรษฐกิจครอบครัว และปัญหาส่วนตัว

นักการศึกษาทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศได้เสนอแนวความคิดลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์
ไว้มากมาย ผู้วิจัยนำมาเสนอเพื่อเป็นแนวทางการศึกษา ดังนี้

พรชูลี อาชาวารุง (2525: 70) ได้เสนอแนวความคิดของบัณฑิตที่พึงประสงค์ต้องมีคุณสมบัติ
7 ประการ คือ

1. การบรรลุถึงความมีประสิทธิภาพ
2. การควบคุมอารมณ์
3. การเป็นตัวของตัวเอง
4. การสร้างภาพพจน์ เอกลักษณะเฉพาะตน
5. การสร้างความสัมพันธ์ส่วนตัวกับผู้อื่น
6. การอ้างวัตถุประสงค์ของตนอย่างชัดเจน
7. การพัฒนาบุรุษภาพการ

ธิดารัตน์ บุญบุษ (2525: 363) เสนอแนวทางที่จะช่วยให้นักศึกษาเกิดการพัฒนา คือ การ
จัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมของสถาบันที่สนองต่อความต้องการของนักศึกษา ซึ่งจะช่วยเสริมการ
พัฒนาในด้านต่าง ๆ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตในอนาคตของนักศึกษา ซึ่งมีองค์ประกอบดังนี้

1. ความสามารถในการวางแผนทางชีวิตของตน
2. ความสามารถในการวางแผนอาชีพ
3. ความสามารถทางสังคม
4. ความเป็นผู้นำและบำเพ็ญประโยชน์

ในการจัดประสบการณ์ให้นักศึกษาได้เกิดการพัฒนานั้นนอกจากดังกล่าวมาแล้วข้างต้น

วัลลา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2530: 23) ได้ชี้แนวความคิดว่างานกิจการนักศึกษาที่มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าการจัดงานด้านวิชาการหลักสูตร เพราะงานกิจการนักศึกษาเป็นงานที่จัดประสบการณ์นอกห้องเรียน การใช้งานเวลาว่างของนักศึกษา งานพัฒนานักศึกษา สร้างวิถีชีวิตให้นักศึกษา

โดยการจัดกิจกรรมและดำเนินกาเพื่อให้เกิดความสะดวกสบาย โดยการจัดบริการและสวัสดิการให้นักศึกษาสามารถพัฒนาตนเองได้ ตลอดจนดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข สามารถศึกษาเล่าเรียนได้เต็มความสามารถ และเตรียมพร้อมสำหรับเป็นบัณฑิตที่มีงานทำ ทนประกอบให้แก่สังคมอนาคตอีกด้วย

ภิญญ สักดิ์เพชร (2528 : 20-21) ได้สรุปหลักการในการพัฒนานักศึกษา โดยอ้างอิงมาจาก มิลเลอร์ (Miller) และพรินซ์ (Prince) ดังนี้

1. การพัฒนานักศึกษา เป็นกระบวนการต่อเนื่องและสะสมกันมาของความเจริญเติบโตทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม
2. การพัฒนาจะเกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมที่คาดว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงที่แต่ละคนหรือกลุ่มบุคคลทำงานร่วมกันเพื่ออนาคตมากกว่าเพื่ออดีต
3. ควรจะมีการสอนนักศึกษาให้มีความสามารถและทักษะต่าง ๆ ที่จะช่วยให้เขาเกิดความเจริญงอกงามในด้านต่าง ๆ
4. ควรจะให้ให้นักศึกษาได้มีโอกาสแก้ปัญหา เพื่อให้ความเจริญก้าวหน้าในการพัฒนาการทุก ๆ ด้าน
5. การพัฒนาจะเป็นไปได้มากขึ้นถ้านักศึกษา อาจารย์และบุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทำงานร่วมกันเพื่อที่จะเสริมสร้างการพัฒนานั้น
6. ควรให้นักศึกษามีอิสระที่จะแสดงความคิดเห็นและความรู้สึกโดยไม่ต้องกลัวการโจมตีหรือปฏิเสธความคิดเห็น
7. นักศึกษาต้องเป็นผู้ริเริ่มด้วยตนเองที่จะก้าวไปข้างหน้าด้วยขีดความสามารถของตนเอง และต้องประสบความสำเร็จในขั้นต้นก่อน จึงจะผ่านขั้นไปได้ตลอดกระบวนการ
8. นักศึกษาควรมีโอกาสได้ค้นหาความต้องการของตนเองเพื่อให้เกิดการพัฒนาและ เป็นแนวทางในการตัดสินใจว่าอะไรคือสิ่งที่เขาต้องการ ท้ายอย่างไร จึงจะบรรลุความต้องการนั้น
9. นักศึกษาควรมีโอกาสได้สังเกต และติดต่อสัมพันธ์กับผู้มีคุณธรรมที่มีพฤติกรรมเป็นที่ยกย่องของสังคมและคุณลักษณะ เป็นแบบอย่างที่ดี

10. ควรให้นักศึกษาได้เข้าถึงแหล่งกำลังคน กำลังทรัพย์ และข้อมูลที่เป็นต่อการพัฒนา
11. การทราบผลที่เที่ยงตรงอันเกิดจากการกระทำของตนเอง เป็นสิ่งที่จำเป็นในการพัฒนา
12. การส่งเสริมให้นักศึกษาได้มีโอกาสฝึกปฏิบัติ ลงมือใช้ความคิด และวิธีการใหม่ ๆ จะช่วยให้เกิดการพัฒนา
13. การเรียนรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมที่ซับซ้อนและการนำความรู้ไปใช้ในเวลานอกเรียนในชีวิตจริง เป็นสิ่งที่ควรสนับสนุน

จรินทร์ ชานีรัตน์ (2538: 36) ได้สรุปบัณฑิตที่พึงประสงค์ในสังคมปัจจุบัน ควรมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

1. มีความรู้ความสามารถในวิชาชีพเป็นอย่างดีและเป็นผู้มีความรู้ความสามารถทั่วไปเพื่อส่งเสริมวิชาชีพที่มีคุณภาพยิ่งขึ้น
2. มีความสามารถพิเศษอื่น ๆ เช่น ทางเทคนิควิชาการในการใช้เครื่องมือคอมพิวเตอร์หรือเครื่องมือสมัยใหม่ รวมทั้งความสามารถด้านการกีฬา ดนตรี หรือพิมพ์ดีด
3. มีความรู้ความสามารถในภาษาไทยหรือภาษาต่างประเทศเป็นอย่างดี
4. มีความสามารถในการปฏิบัติงานโดยนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง
5. ต้องปฏิบัติตนเป็นผู้ใฝ่เรียนอยู่เสมอ "คนที่อยู่กับที่คือคนล้าหลัง"
6. มีความสามารถร่วมงานกับผู้อื่นได้ดี ไม่เอาแต่ใจตนเองและให้เกียรติผู้ร่วมงาน
7. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และพัฒนาความสามารถในการปฏิบัติงาน
8. มีความอดทน ตระหนักถึงงานหนักและอดทนต่อความไม่พอใจต่าง ๆ
9. มีความขยันขันแข็งในการปฏิบัติงาน
10. มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ และงานที่ได้รับมอบหมาย
11. มีความซื่อสัตย์ต่อตนเอง ต่อหน้าที่และต่อองค์กรที่ตนเองปฏิบัติงาน
12. มีระเบียบวินัยในการปฏิบัติงานและโดยเฉพาะวินัยตนเอง
13. มีสัมมาคารวะและอ่อนน้อมต่อตนเองเสมอ
14. มีความเชื่อมั่นในตนเองและมีความสุขภาพเรียบง่าย
15. มีน้ำใจเยี่ยงนักกีฬา รู้แพ้ รู้ชนะ และให้อภัยผู้อื่น

16. ไม่เห็นแก่ตัวและไม่เอาเปรียบผู้อื่น
17. ยึดมั่นในจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพโดยเคร่งครัด

सानาเวรี จจรศิลป์ (2538: 17-18) ได้ให้ความหมายการพัฒนา นักศึกษา หมายถึงการพยายามใด ๆ ในสถาบันที่ให้นักศึกษาได้พัฒนาการในด้านต่าง ๆ อย่างสมบูรณ์และบัณฑิตที่พึงประสงค์ ควรได้รับการพัฒนาทั้ง 7 ประการ ดังนี้คือ

1. วิชาการและวิชาชีพ
2. สติปัญญา
3. สังคมและวัฒนธรรม
4. อารมณ์
5. เอกลักษณะ
6. ร่างกายแข็งแรงและสมบูรณ์
7. คุณธรรมและจริยธรรม

ซึ่งสอดคล้องกับ (ชาญชัย อินทรประวัตติ. 2538: บรรยายพิเศษ) นักศึกษาจะต้องมี 2 มิติเหมือนเหรียญบาท มีด้านหัวและด้านก้อย เปรียบด้านหัวเป็นงานวิชาการ ด้านก้อยก็เป็นงานกิจกรรม นักศึกษาจะประสบความสำเร็จในชีวิตจะต้องได้รับการพัฒนาทั้งวิชาชีพและบุคลิกภาพ งานวิชาการพัฒนาให้คมมีวิชาชีพ และงานกิจกรรมพัฒนาด้านบุคลิกภาพ

ซิคเกอร์ริง (Chickering. 1974:8-18) ได้เสนอแนวทางการพัฒนานักศึกษาออกเป็น 7 ด้าน คือ

1. การพัฒนาสมรรถภาพ (Achieving Competence) คือความสามารถของแต่ละบุคคลที่สะสมต่อเนื่องมา และได้รับการพัฒนาความสามารถในด้านสติปัญญา ร่างกาย ทางสังคม การสื่อสาร และสามารถรวมการพัฒนามาใช้เพื่อให้ตนเองประสบความสำเร็จในชีวิต ซึ่งรวมตลอดไปถึงความสามารถเลือกอาชีพ สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม และจะนำมาซึ่งความสำเร็จในอาชีพและแนวคิดด้านสติปัญญา

2. การพัฒนาอารมณ์ (Managing Emotion) อารมณ์ คือ ลักษณะความรู้สึกหรือความเสื่อนใจที่เกิดจากร่างกายถูกสิ่งเร้า และแสดงออกได้ตอบในลักษณะต่าง ๆ มีความต้องการเป็น

ตัวของตัวเอง มีแรงผลักดันที่รุนแรงต่อสิ่งเร้า มีความต้องการเข้าสู่กลุ่มเพื่อน ต้องการความเป็นอิสระในการคิด และแสดงอารมณ์ การจัดอารมณ์ในด้านนี้มีพื้นฐานมาจากรู้จักควบคุมสภาวะจิตใจของตนเอง

3. การพัฒนาความเป็นตัวของตัวเอง (Becoming Autonomous) คือ ความต้องการเป็นตัวของตัวเอง ต้องการพึ่งตนเอง สามารถดำเนินการและอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมได้ การจะบรรลุถึงความเป็นตัวของตัวเองได้ต้องอาศัยความเป็นอิสระทางด้านจิตใจ ได้รับการยอมรับในลักษณะของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และสามารถดำเนินชีวิตให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

4. การพัฒนาความมีเอกลักษณ์ (Establishing Identity) คือ การสร้างเอกลักษณ์เฉพาะตน ซึ่งรวมถึงความสามารถ อารมณ์ และความอิสระในการปกครองตนเองความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล มีจุดมุ่งหมายในเรื่องของคุณงามความดี

5. การพัฒนาความมีอิสระในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล (Freeing Inter-personal Relationship) คือ ความสามารถในการเลือกคบคนรวมทั้งเรียนรู้จะปรับจิตใจและพฤติกรรมของตนเองให้อยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม ได้เพราะการแสดงออกทางอารมณ์ของบุคคลเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันและ เกิดความผูกพันกับการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลอีกด้วย

6. การกำหนดเป้าหมายในชีวิต (Clarifying Purposes) คือ ความสามารถในการวางแผนและกำหนดรูปแบบของการดำเนินชีวิต ตลอดจนการจัดลำดับความสำคัญของสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องให้มีลักษณะประสานสัมพันธ์กันระหว่างด้านอาชีพ นันทนาการ และวิถีชีวิต เพื่อวางแผนการในอนาคตของตนได้เด่นชัดขึ้น

7. การพัฒนาบูรณาการแห่งคน (Developing Integrity) การพัฒนาบูรณาการมีความเกี่ยวข้องกับการสร้างเอกลักษณ์และการตั้งจุดมุ่งหมายของบุคคล ความเชื่อและค่านิยมที่มีอยู่แล้ว ทำให้เป็นผลต่อความสนใจในการวางแผนอาชีพในอนาคต และแนวทางดำเนินชีวิต ซึ่งรวมถึงการพัฒนามาตรฐานบุคคล เช่น การนับถือตนเองที่แปรเปลี่ยนไปตามผลของการประเมินค่านั่น ซึ่งเป็นแนวทางการยึดถือความเด่นเฉพาะตัวในส่วนที่เกี่ยวกับพฤติกรรมประเมินค่าตนเอง

หลักการในการพัฒนานักศึกษาให้เป็นบัณฑิตที่พึงประสงค์

นโยบายและมาตรการในการดำเนินงานตามแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 - 2539) ได้กำหนดนโยบายให้สนับสนุนกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างวัฒนธรรมที่พึงประสงค์ และสอดคล้องตามแนวทางการพัฒนาประเทศ ได้แก่ สานึกของการเป็นพลเมืองดี มีระเบียบวินัย มีมนุษยธรรม ประกอบอาชีพสุจริต การทำงานร่วมกัน มีจรรยาบรรณทางวิชาการและวิชาชีพพึ่งพาตนเอง มีการแข่งขันที่ยุติธรรม มีวัฒนธรรมทางกีฬาที่ถูกต้อง สามารถปรับตัวได้ตามการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี และมีสานึกของการรักษาสมดุลของสภาพแวดล้อม

พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ พ.ศ. 2522 มาตรา 7 ได้กำหนดภารกิจให้มหาวิทยาลัยฯ เป็นสถานศึกษาและวิจัย วัตถุประสงค์ให้การศึกษาส่งเสริมวิชาการและวิชาชีพชั้นสูง ทางการสอน วิจัย ให้บริการวิชาการแก่สังคมและทะนุบำรุงถ่ายทอดศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ

ในการดำเนินงานมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์มุ่งให้ภารกิจทั้ง 4 ด้าน มีความเชื่อมโยงสนับสนุนซึ่งกันและกัน และได้กำหนดเป้าประสงค์ของมหาวิทยาลัยให้ "เป็นแหล่งวิชาการระดับสูงของประเทศเป็นที่พึ่งของท้องถิ่น มีความเป็นเลิศทางวิชาการ และมีพลวัตในสังคมวิชาการนานาชาติ"

วัตถุประสงค์ในแผนพัฒนาการศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ฉบับที่ 7 พ.ศ. 2535-2539 ได้กำหนดแผนพัฒนานักศึกษาไว้ ดังนี้

- พัฒนาคูณภาพและประสิทธิภาพการจัดการศึกษา เพื่อผลิตกำลังคนที่เพียงพอพร้อมด้านคุณธรรม จริยธรรม มีความรู้ความสามารถในทุกระดับ และทุกสาขาการศึกษาของมหาวิทยาลัยตามความต้องการในการพัฒนาประเทศ ขยายโอกาสทางการศึกษาไปสู่ประชากรกลุ่มผู้ด้อยโอกาสและกลุ่มพิเศษ

- พัฒนาคูณภาพและประสิทธิภาพการดำเนินงานด้านการทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเพื่ออนุรักษ์ฟื้นฟูเอกลักษณ์อันดีงามของประเทศชาติและท้องถิ่น ปลุกฝังวัฒนธรรมที่พึงประสงค์ เพื่อประโยชน์สุขของสังคม และเป็นการสร้างความพร้อมในการปรับตัวทางวัฒนธรรม

- พัฒนาการดำเนินงาน เพื่อสร้างความเป็นเลิศทางวิชาการ ในสาขาวิชาที่มหาวิทยาลัยมีศักยภาพสูงและสอดคล้องกับการพัฒนาประเทศโดยเฉพาะภาคใต้

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนานักศึกษา

กิ่งแก้ว พูลกลองตัน (2531: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการเปรียบเทียบภาวะทางอาชีพ นิสิตปริญญาตรีฯ ภาลงกรณมหาวิทยาลัยที่มีภูมิหลังเหมือนกัน ผลการวิจัยพบว่า นิสิตชาย-หญิงมีภาวะทางอาชีพไม่แตกต่างกัน แต่ นิสิตชั้นปีที่ 3 - 4 มีภาวะที่สูงกว่า นิสิตชั้นปีที่ 1 - 2 นิสิตที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมนอกหลักสูตรปานกลางและมากมีภาวะทางอาชีพสูงกว่าพวกที่เข้าร่วมกิจกรรมน้อย

ธงชัย วงศ์เสนา (2529: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนานักศึกษาตามความคิดเห็นของผู้บริหาร อาจารย์และนักศึกษาในสหวิทยารัตนโกสินทร์พบว่าความคิดเห็นของผู้บริหาร อาจารย์และนักศึกษาเกี่ยวกับกิจกรรมที่จัดดำเนินการพัฒนานักศึกษาด้านสุขภาพกายและด้านสติปัญญา ความสามารถด้านอาชีพและด้านบุคลิกภาพทางสังคม คุณธรรม จริยธรรม อยู่ในระดับปานกลาง ผู้บริหาร อาจารย์และนักศึกษามีจัดลำดับความสำคัญนักศึกษามีพัฒนาด้านบุคลิกภาพ ด้านสังคม คุณธรรม และจริยธรรม

ชูศักดิ์ เอกเพชร (2525: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความต้องการและความคาดหวังของนักศึกษาเข้ามหาวิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี ปีการศึกษา 2525 ผลการวิจัยปรากฏว่าความคาดหวังของนักศึกษาในการศึกษาในสถาบันนั้น นักศึกษาส่วนใหญ่ต้องการแสวงหาความรู้ไปในการประกอบอาชีพ หวังว่าหลังจากสำเร็จการศึกษาจะประกอบอาชีพตรงตามสายที่เรียนมาและนำความรู้ไปใช้ในการพัฒนาตนเองและสังคม

สมบัติ โขมิตรธรรม (2506: บทคัดย่อ) ได้สำรวจปัญหาของนิสิตวิทยาลัยการศึกษา-ประสานมิตร ปีการศึกษา 2505 พบว่า นิสิตชายมีปัญหามากกว่า นิสิตหญิงในด้านเศรษฐกิจ การรับผิดชอบตนเอง ค่าใช้จ่าย การปรับตัวทางอารมณ์และสังคม

โจนส์ (Jonnes, 1985: 3264-A) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วม ความพึงพอใจและความ
ทรงจำของนักศึกษาระดับอุดมศึกษาโดยมีจุดประสงค์เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วม
ความพึงพอใจและความทรงจำของนักศึกษาระดับอุดมศึกษาโดยทำการศึกษาจากนักศึกษาชั้นปีที่ 1
จำนวน 451 คน จากสถาบันอุดมศึกษาในรัฐขนาดเล็ก โดยตั้งสมมติฐานว่านักศึกษาชั้นปีที่ 1 ที่มีส่วน
เกี่ยวข้องในกิจกรรมสูงน่าจะมีความพึงพอใจมากกว่านักศึกษาที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกิจกรรมน้อย จาก
การวิเคราะห์โดยวิธี Multiple regression พบผลการศึกษาว่า นักศึกษาที่มีส่วนร่วมในกิจกรรม
ด้านสังคม เช่นกิจกรรมหอพัก การเดินร่ำ กีฬา และกิจกรรมกลางแจ้งจะมีความรู้สึกรู้สึกพึงพอใจต่อ
ประสบการณ์มากกว่านักศึกษาที่มีส่วนเกี่ยวข้องกิจกรรมน้อย

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การพัฒนาของนักศึกษา หมายถึง กระบวนการใด ๆ ในการเปลี่ยนแปลง
เกี่ยวกับคนในทุกอย่าง ๆ ด้านเพื่อบรรลุศักยภาพของตน มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น เพิ่มพูนการรู้เท่าทันตนเอง
ก่อให้เกิดการยอมรับตนเองและผู้อื่น โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ที่ก่อให้เกิดความเจริญส่วนบุคคลขึ้น
การพัฒนาตนเองมีกระบวนการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่การปกป้องตนเอง การยอมรับตามแผน การรู้ตัว
การสำนึกตัว การเป็นตัวของตัวเอง การปกครองตนเองถึงการบูรณาการ การพัฒนาตนเองเป็นทาง
นำไปสู่การพัฒนาบุคลิกภาพและเป็นจุดมุ่งหมายของการอุดมศึกษา เพื่อให้นักศึกษาได้พัฒนาไปสู่จุดหมาย
ปลายทาง คือ เป็นบัณฑิตที่พึงประสงค์มีความสำเร็จงานการสร้างตนเอง สร้างความสมบูรณ์ให้กับชีวิต
และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข